

Пётр Павлович Ершов

Канёк-гарбунок

Пётар Яршоў Канёк-гарбунок

Частка першая. Пачынаем баяць казку

За гарамі, за лясамі,
За шырокімі марамі
У сяле жыў-быў адзін
Стараваты селянін.
Тры сыны былі ў старога,
Большы розуму меў многа,
Быў сярэдні сяк і так,
Меншы - дурань ці прастак.
Разам сеялі пшаніцу
І вывозілі ў сталіцу,
Бо ад горада сяло
Як рукой дастаць было.
Там пшаніцу прадавалі,
Трохі грошай выручалі,
Палічыўшы шмат разоў,
Кіраваліся дамоў.
Ды заўважылі аднойчы -
Стаў прыходзіць нехта ўночы
І ўчыняць з пшаніцы здзек.

Ды страшэнны - мо за век
Не зазналі горшай шкоды.
Шкоднік хто? З такой нягоды
Сталі думаць, меркаваць,
Як падгледзець, як пазнаць.
Дакумекалі, што варта
Выстаўляць у полі варту.
Кожны па чарзе ўначы
Будзе поле сцерагчы.
Толькі пачало змяркацца,
Стаў старэйшы брат збірацца.
«Дзе сякера? Дзе сахор?» -
І пайшоў у свой дазор.
Непагадзь якраз настала,
На яго жуда напала.
З віламі наперавес
У гумно на сена ўзлез.
І прахроп там да світанку!
Развіднела - ён да ганку.
На сябе вядро вады
Шух! - і грукае тады.
«Гэй вы, сонныя цяцеры!
Адчыняйце брату дзверы!
Як сабака, сёння змок
З галавы да самых ног».

Ну, браты ўпусцілі брата.
«Дык раскажвай... Як там варта? -

Падступаюць да яго. -
Ці не бачыў ты каго?»
Вартавы наш памаліўся,
На два бокі пакланіўся,
Кашлянуў ён і сказаў:
«Я ўсю ноч, браткі, не спаў.
Бура з громам бушавала.
Так ліло! Не дождж - навала!
Я ж трымаўся да канца,
Хоць і вымак да рубца,
Ды паводзіўся харобра,
І ўсё скончылася добра».
Бацька сына пахваліў:
«Ты, Даніла... Каб я жыў!..
Паказаў ты двум астатнім
Добры прыклад, прыклад братні.
Каб, як той казаў, у час
Быў вось гэтакім кожны з вас».

Толькі пачало змяркацца,
Стаў Гаўрыла ўжо збірацца.
Ён сякеру ўзяў, сахор
І пайшоў у свой дазор.
Ноч халодная настала.
Службу ён пачаў нядбала,
Бо як выйшаў за сяло,
Трэсці хлопца пачало.
Дзёру даў назад хлапчына

І пад плотам у дзяўчыны
Да світанку прахадзіў,
Потым хлопцаў разбудзіў:
«Гэй вы, соні! Уставайце,
Брату дзверы адчыняйце!
Ноччу страшны быў мароз,
Да пячонок я прамёрз».
Дзверы брату адчынілі,
У цяпло яго ўпусцілі.
«Дык раскажвай жа хутчэй,
Хто пшаніцу нам таўчэ!»
Вартавы перахрысціўся,
На два бокі пакланіўся,
Неахвотна працадзіў:
«Я ўсю ночку прахадзіў...
Не прысеў ні на хвілінку:
Холад! Бегаў без спачынку,
Нібы той у жыцце драч...
Не шаніце мне, хоць плач.
А ў пшаніцы было ціха,
Абмінула сёння ліха».
Бацька сына пахваліў,
І Гаўрылу сон зваліў.

Пачало ўжо зноў змяркацца,
Трэба меншаму збірацца.
«А Іван падзеўся дзе?»
Ваня ж вухам не вядзе.

Шум у хаце стаў вялікі,
Сварка, лаянка і крыкі.
Ваня ў цёпленькім кутку
Спіну гладзіць вуркатку,
З печы песні распявае,
Пра сваю чаргу не дбае.
Бацька з ласкай падышоў:
«Дам гароху і бабкоў!
Павартуй схадзі ў ахвоту,
Хіба ж цяжкая работа?»
Злез Іван нарэшце з печы,
Малахай^[1] уздзеў на плечы.
Хлеб за пазуху кладзе,
У паход-дазор ідзе.
Вось і месяц узыходзіць,
Поле наш Іван абходзіць.
Азіраецца кругом
І садзіцца пад кустом:
Чэрствы хлеб грызе са смакам,
Лічыць зоркі - драбней маку!

Заіржаў у поўнач конь,
Ваня глянуў пад далонь.
Што такое? Мо памылка?
Не! Чароўная кабылка!
Белая, як свежы снег,
Тут знайшла сабе начлег.
Не кабыла - проста дзіва,

Грыва - золата, не грыва.
«Вось хто топча... Ай-яй-яй!..
Хто б падумаць мог... Чакай!
Гэта ўжо зусім не жарты.
Дакажу, чаго я варты!
Падбяруся і цішком
Ёй адпомшчу за пагром!»
Да кабылкі падбягае,
За даўжэзны хвост хапае,
І на спіну спрытна - скок,
Толькі тварам не ў той бок.
А кабылка падбрыкнула,
Шыю, як змяя, сагнула,
Потым стала дубала
І памчала, як страла,
Круг за кругам над палямі,
Завісала над равамі.
А як трэсла па гарах,
Самы большы меў ён страх.
Ды Іван не паддаваўся
І за хвост мацней трымаўся.
Вось апошні ўжо віток,
І галоп шалёны, скок
Замарудзіла і стала.
«Ну, Іван, - яму сказала, -
Я звалюся хутка з ног.
Раз на мне ўтрымацца змог,
Так і быць, валодай мною.

Толькі месца для спакою
Мне знайдзі і даглядай,
І тры дні гуляць пускай.
Гэтак хочацца на волі
Паскакаць па чыстым полі!
А як скончацца тры дні,
Два народзяцца кані.
Гэткіх коней ты не бачыў.
Дый ніхто! Яшчэ ў прыдачу
Я малога нараджу...
Будзе ён не прыгажун -
Той канёк з двума гарбамі
Ды з аршыннымі вушамі.
Калі хочаш, тых прадай,
А канька не аддавай
Ні за пояс, ні за шапку,
Ці якую, можа, бабку.
На зямлі і пад зямлёй
Ён таварыш будзе твой;
Ён зімой цябе сагрэе,
Летам ветрыкам абвее,
Хлебам зможа накарміць,
Смагу мёдам дасць запіць.
І тады я зноў на полі
Набяруся сілы-волі».

«Добра, - думае Іван. -
Пастуховы вунь будан».

Там кабылку зачыняе,
А зарніца ўжо іграе,
Наступае новы дзень.
Вартавы ў сяло ідзе
І спявае - глухнуць вушы:
«Эх, хадзіў-гуляў Ванюша!»
Учыніў на ганку гром -
Захістаўся нават дом.
Пачала страху ўжо ехаць -
Не да жартаў, не да смеху.
Крык падняў на ўвесь базар,
Быццам дзесь гарыць пажар.
І браты з перапалоху
Нарабілі «ахаў», «охаў»:
«Ці не грукае баран?» -
«Гэта я, ваш брат Іван!»
Дзверы ў хату адчынілі,
Дурня Ваню прапусцілі.
На яго злуюць, крычаць:
«Як насмеліўся пужаць?!»
А Іван не распранаўся,
Як стаяў, на печ падаўся.
І адтуль пачаў расказ,
Як у полі бавіў час,
І пра ўсякія прыгоды,
Дзівы, шкоды, невыгоды.
«Я цалюсенькую ноч
Не заплюшчыў нават воч.

Аж да саменькага золку
Ўсё лічыў на небе зоркі.
Толькі месяц узышоў,
Нехта сунеца - шорх, шорх...
Д'ябал з мордаю кацечай!
Вочы - зыркi вугаль з печы.
Вусы ёсць і барада,
Вы не бачылі - шкада.
І пачаў той чорт падскокваць,
Капытамі ўсё вытоптаваць,
Бегаць порстка напралом,
Малаціць дабро хвастом.
Не люблю я жартаў, сварак,
Скокнуў я яму на карак.
Ён цягаў мяне, цягаў,
Голаў ледзь мне не сарваў.
Ды сядзеў я, нібы ўшыты.
Бачу: потам чорт абліты,
Бачу: вываліў язык,
Чую голас чортаў, крык:
«Не звядзі Іван са свету!
Цэлы год табе за гэта
Абцяю ціха жыць,
Праваслаўных не муціць».
Я, як дурань той, паверыў,
Між вушамі больш не перыў».
Тут расказчык пазяхнуў,
Лёг на бок і ўраз заснуў.

А браты не сердавалі,
Толькі доўга рагаталі.
«Ну й прыдумаў! Ну й дурны!
Мо пра гэта бачыў сны?»
І стары не мог стрымацца,
Каб да слёз не пасмяяцца.
Праўда, дзеду гэты смех
Мо залічыцца як грэх.

Многа дзён, а можа, мала
З гэтай ночы прамільгала,
Можа, больш за год праплыў,
Я ніколі не лічыў.
Хай бягуць і дні, і годы,
Нас жа хай вядуць прыгоды.
Казка хай далей ідзе,
Хоць дабру быць, хоць бядзе.
Ну дык вось... Сынوك Даніла
(Свята ў дзень той гаманіла)
Выпіў нейкі дурнап'ян
І забрыў у той будан.
Бачыць цуд ён, бачыць дзівы -
Коней двух залатагрывых.
Каля іх канёк стаяў
І паціхеньку іржаў.
Смешны быў - з двума гарбамі
І аршыннымі вушамі.
«Го! Дык вось чаго Іван

Бегаў спаць сюды ў будан!» -
Кажэ сам сабе Даніла.
Хмель прапаў у здравілы,
Прыпусціўся ён бягом
У стары бацькоўскі дом.
«Эй, Гаўрыла! Ну і дзіва!
Коней двух залатагрывых
Дурань наш сабе дастаў
І да часу прыхаваў!»
І Даніла ды Гаўрыла
Прыпусціліся штосілы
Крапівою басанож,
Быццам хочуць выйграць грош.
Шмат разоў ляцелі потырч,
Ледзь не выпаралі вочы,
Гузакі і тут, і там.
Адчыняюць той будан...
Коні стукалі, іржалі,
Вочы, нібы яхант, ззялі.
З золата навіты хвост
Аж струменіў на памост.
Капыты былі з алмазаў,
З перламі, як па заказу.
На тых конях толькі цар,
Іх краіны валадар,
Мог сядзець.
Лупілі б вочы
Аж да самай да паўночы,

Ды старэйшы брат сказаў:
«Дзе наш дурань іх дастаў?
Не даецца скарб спрадвеку
Ў рукі проста чалавеку.
Хоць ілбом сцяну прабі -
Двух рублёў не зарабіць.
Дурню ж скарб даецца скоро.
Возьмем коней-непакораў
І ў сталіцу на кірмаш:
Коні тут - і ўжо нямаш!
Грошы ж роўненька падзелім.
Эх, хутчэй прыйшла б нядзеля!
Пагуляем, як паньы.
А Іван хай б'е ў званы,
Толькі лопне, а не знойдзе,
Коні дзе і дзе той злодзеі».
Рагатнуў сярэдні брат:
«Пойдуць коні нарасхват!»
І браты па добрай згодзе
Абняліся ў асалодзе,
Быццам грошы ўжо злічылі.
Лбы сабе перахрысцілі
І вярнуліся дамоў,
Размаўляючы пра сцоў,
Пра тых коней незвычайных,
Пра канька, пра Ваньку, тайну.

А тым часам дні ідуць,

Працы - не перадыхнуць!
Вось нядзелі ўжо зарніца,
Трэба ехаць у сталіцу,
Каб тавар там свой прадаць
Ды старанна распытаць,
Мо з купцамі ўжо прыйшлі
Па палотны караблі?
А мо едзе цар Салтан
Заняволіць хрысціян?
У дадатак да малення
Ў бацькі просяць блаславення.
Коней вывелі тайком
І паехалі цішком.
Вечар ціха падбіраўся,
На начлег Іван сабраўся.
Вось на вуліцы ідзе,
Хлеб жуе, пад нос гудзе.
Дурню добра так ішлося,
Вось і поле разляглося.
Бачыць пастушкоў будан,
З подскакам зайшоў, як пан.
Што такое? А дзе коні?
Тут стаялі, добра помніць!
Толькі цацка-гарбунок
Круціцца ў яго ля ног,
Радасна стрыжэ вушамі,
Дробна тупае нагамі.
Абапёрся на будан

І заплакаў наш Іван:
«Ой вы, коні, мае коні!
Вас пагналі за тры гоні.
Як любіў, сябры, я вас!
Як паіў-карміў у час!
Каб ён здох, сабака злодзей,
Покуль сонца сёння зойдзе!
А як здохне, каб і там
Быў слугою ўсім чарцям!
Ой вы, коні, мае коні!
Цяжка мне без вас сягоння...»
Тут канёк малы заржаў.
«Не тужы, Іван, - сказаў, -
Бо тваё мінецца гора,
Можна, нават вельмі сора.
Кінь чарцей пад тры чарты!
Коней выкралі браты.
Балбатаць нашто пустое,
Хутка будзеш у спакоі.
На мяне хутчэй сядай,
Вушы ў рукі - і трымай!
Абганю каня любога,
Нават чорта мо самога.
Толькі трэба мне разгон», -
Суцяшаў Івана ён.
На зямлю канёк лажыцца,
На канька Іван садзіцца.
Сціснуў вушы яго так,

Як зрабіць мог ён, прастак.
Гарбунок канёк ахвоча
На чатыры ножкі ўскочыў,
Пад Іванаў гучны спеў,
Як страла, ён узляцеў.
Пыл пад імі толькі віўся
І віхурамі насіўся.
Не паспеў міргнуць разоў,
Як братоў нагнаў яздок.
Нарабіў перапалоху -
Колькі «ахаў» было, «охаў»!
А Іван іх стаў «хрысціць»:
«Вам не сорам будзе жыць?
Абхітрыць мяне хацелі?
Ці за дурня Ваню мелі?
Я не ўкраў - сумленне ёсць,
А сумленне ў вас - як госьць!»
«Ты даруй нам, брат Іваша, -
Брат старэйшы гэтак кажа. -
Вельмі ж горкае жыццё,
Толькі ўстанеш - за выццё.
Шмат пшаніцай засяваем,
Толькі што з таго мы маем?
Пан аброкі з нас бярэ,
Спраўнік штрафамі дзярэ.
Як агорне жаль-нудота,
Хоць бяры скачы ў балота.
Мы з Гаўрылам тую ноч

Не заплюшчылі і воч,
Доўга думалі-гадалі...
Толькі коней мы не кралі.
Каб лепш гора гараваць,
Мы рашылі іх прадаць.
Не сяло там, а сталіца,
Там тавару - заваліца.
А як грошы будзем мець,
Хай не золата, а медзь,
То й табе, як кажуць людзі,
У аддзяку нешта будзе.
Што хацеў бы ты купіць,
Каб ля дзевак пафарсіць?
Скажам, шапку купім, боты
Адмысловае работы.
Ты ж наш самы лепшы брат!
А пакуль ідзе не ў лад...
Бацька ж - бачыў? - заняможыў,
Працаваць ужо не можа...
Ты ж разумны чалавек,
Трэба ж неяк жыць свой век...» -
«Што ж, прадайце... - Ваня кажа, -
Раз рашылі - воля ваша.
Толькі як жа без мяне?
Гэтак шчасце вас міне!»
І браты сказалі з жалем:
«З намі едзь! Мы запрашаем!»

А ўжо стала вечарэць
І паветра халаднець.
Каб з дарогі ім не збіцца,
Парашылі прыпыніцца.
Коней завярнулі ў лес
Пад яловых лап навес.
Там іх моцна прывязалі,
Хто што меў, яду дасталі,
Кроплю нейкую ўзялі
І палеглі на зямлі.
А Даніла раптам бачыць:
Штосьці - блісь... Што гэта
значыць?
На Гаўрылу ён зірнуў,
Левым вокам падміргнуў,
Кашлянуў яшчэ шматзначна,
Паказаў агонь ледзь бачны;
І патыліцу паскроб,
Пахрысціў прышчавы лоб.
«Цёмна... Месяц не ўзыходзіць.
Нам агеньчык не зашкодзіць,
Начаваць было б лягчэй,
Ноч прайшла б куды хутчэй.
Але стойце! Мне здаецца,
Што дымок вунь светлы ўеца...
Ды дальбог жа! Так і ёсць...
Моцна бліскае там штось.
Ванька, дружа-непаседа,

Ты ж бы злётаў і разведаў!
Крэмень недзе я згубіў
Ды і крэсіва забыў».
Сам жа думае Даніла:
«Каб цябе там прыдушыла!»
А Гаўрыла прашаптаў,
На агеньчык паказаў:
«Мо разбойнікі начуюць?
Ваньку схопяць, закатаюць».
Не пачуў Іван яго:
«Пагляджу пайду агонь!»
Ах, канёчак-гарбуночак,
Ты гатовы ўдзень і ўночы
Несці Ваньку на сабе,
З тропу чорт сам не саб'е.
Міг - і ён без стомы-зморы
Ўзвіўся, як страла, угору.
Свішча, гікае Іван,
А канёк - як ураган.
Захрысціўся брат Гаўрыла:
«Мо нячыстая ў ім сіла?»
А святло зырчэй, зырчэй,
Гарбунок усё бліжэй.
Як удзень, відно ўсё ў полі.
Прыпыніліся паволі...
«Што тут можа гэтак ззяць?
Тут святла на шапак пяць, -
Наш Іван даецца дзіву: -

Будзе розуму спажыва! -
Ні цяпла, ні дыму тут...
Вось праява! Вось дык цуд!
Можса, чорт расклаў агонь?» -
Ванька выставіў далонь.
«Стой! - сказаў канёк на вушка: -
Бач - ляжыць пяро Жар-птушкі.
Ты не ўздумаі яго браць,
Давядзеца гаравіць!
Многа-многа неспакою
Прынясе яно з сабою».
«Скажаш ты... - бурчыць Іван. -
Хочаш дурня ўвесці ў зман?»
З лапця выцягнуў анучу,
Стаў пяро Жар-птушкі ўкручваць.
Спрытна ў шапку прыхаваў,
Да братоў канька пагнаў.
«Бачыў, - кажа, - пень гарэлы,
Але цалкам не сатлелы.
Там адзін вугельчык тлеў,
Дык я дзьмуў - ледзь не самлеў.
Думаў, лопну ад натуті,
Гнуць лягчэй, здаецца, дугі.
Думаў, выйдзе з мяне дух.
Не раздзьмуў... Агонь патух».
Два браты ўсю ноч не спалі,
З хлопца-дурня рагаталі.
Ваня ж брык пад воз, як сноп,

*І да раніцы прахрон.
Паўставалі рана-рана,
Паднялі з каньком Івана...*

*Вось і горад... Конны рад
Супраць каменных палат.
А ў сталіцы гэтакі звычай:
Як не скажэ гараднічы,
То не можна прадаваць,
Як не можна і купляць.
Час абедні наступае,
Гараднічы выязджае.
Туфлі. Шапка з барсука.
Тупат-цокат рысака.
Сотня варты і вяшчальнік,
Важны, нібы ён начальнік,
Трубіць голасна ў трубу
І крычыць на ўсю губу:
«Госці^[2], крамы адчыняйце,
Прадавайце і купляйце!
А наглядчыкам сядзець
Каля крамаў і глядзець,
Каб усё ішло парадкам,
Ціха, мірна, згодна, гладка,
Бо як змогуць ашукаць -
Ветру ў полі ідзі шукаць!»
Госці лаўкі адчыняюць,
Люд хрышчоны заклікаюць:*

«Падыходзьце ўсе сюды -
У гандлёвыя рады!
Калі ласка, тары-бары,
Ёсць усякія тавары!
Ёсць кітайка і атлас,
Закупляйце ўсё ў запас!
Людцы добрыя, панове!
Рады будзеце абнове!»
Пакупцы аж валам пруюць,
У купцоў тавар бяруць.
Тыя грошы лічаць, лічаць,
Пакупцам здароўя зычаць.
А той соценны атрад
Прызджае ў конны рад.
Бачаць столькі тут народу -
Не прабіцца да ўваходу!
Людзі проста аж кішаць,
І рагочуць, і крычаць.
Гараднічы задзівіўся:
Бач, народ развесяліўся!
Даў атраду ён загад
Расчышчаць дарогу ў рад.
«Басаногія вы чэрці! -
Вусачы крычаць. - Да смерці
Можам тут вас засячы!» -
І пусцілі ў ход бічы.
Тут народ заварушыўся
Шапкі зняў і расступіўся.

Бачыць коннай сотні раць:
Побач два кані стаяць.
Маладыя, вараныя,
Грывы ўюцца залатыя.
Гараднічы аж знямеў,
Потым кажэ нараспеў,
Вочы лупячы на грывы:
«Многа ў свеце ўсякіх дзіваў.
Я шмат ездзіў і хадзіў,
А такіх не бачыў дзіў!»
І атрад увесь здзівіўся,
Расступіўся, расхіліўся.
Гараднічы злез далоў,
Коней ціха абышоў.
Загадаў: «Каб не куплялі,
Рот на іх не разяўлялі!
Паскачу я да двара
З навіною для цара».
Частку кінуў ён атрада
І паехаў для даклада.

«Бацька цар, памілуй нас! -
І прыцішыў голас-бас,
Пузам гэпнуў шчыра вобзем -
Мо цара пакорай возьме? -
Гаварыць мне загадай,
За дзярзоту не карай!»
Цар якраз быў у гуморы:

«Ой, як доўга ты гаворыш!» -
«Як умею, раскажу.
Гараднічым я служу...
Справу я раблю сумленна». -
«Чулі гэта. Несумненна!» -
«Сёння я падняў атрад,
Каб наведаль конны рад.
Прыязджаю... А наро-о-оду!
Не прабіцца да ўваходу.
Што рабіць? Я загадаў
Плёткай гнаць, хто замінаў.
Разагналі... Што ж я бачу?
Нават цяжка растлумачыць.
Конны рад... І два кані...
Ды такія - як агні!
Маладыя, вараныя,
Грывы льюцца залатыя,
Спрэс з алмазаў капыты,
А па іх, па самым краі,
Перлы ціхім бляскам граюць.

Падхапіўся з трона цар:
«Гэта проста боскі дар!
Гэй! Падаць хутчэй карэту!
Сам у конны рад паеду!
Я лічу, мне гэтка цуд
Мець загадвае статут!»
Слугі ўраз цара сабралі

І карэту падагналі.
Стаў за ёй стральцоў атрад...

Вось і ён, той конны рад.
На калені людзі ўпалі,
«Слава!» - бацьку закрычалі.
Цар раскланяўся і сам
Вылез з горам папалам.
Ледзь не кінула ў гарачку,
Як тых коней двух убачыў.
Справа, злева абышоў,
Маладзёучы душой.
Са шчаслівай, добрай мінай
Грывы гладзіў, лашчыў спіны...
Коні - воч не адарваць,
Аж гатовы цалаваць.
Жарабцы дык жарабцы...
«Гэй вы, хлопцы-малайцы!
Гаспадар хто? Як пабачыць?»
Ванька скеміў: «Нешта значу,
Раз са мной гаворыць цар,
Я не мошка, не камар!»
Важна ўперад выступае,
Рукі ў бокі падпірае:
«Гаспадар на коні я,
Гэта пара, цар, мая». -
«У цябе я іх купляю.
Прадаеш?» - «Не, цар, мяняю», -

«Колькі даць за іх дабра?» -
«Два-пяць шапак серабра». -
«Дзесяць, значыць. Што ж,
цудоўна!»

Цар сказаў адважыць роўна,
Але потым - шчодры цар! -
Кінуў пяць рублёў у дар:

У настроі быў, няйначай.

Коней павялі гарачых
Дзесяць конюхаў сівых.

Пазументаў залатых

Не злічыць на іх адзенні,

З паясоў зіхцяць праменні,

А хто ўбачыць іх бічы -

Уцякай хутчэй, крычы.

Коні гвалту не стрывалі

І аброці ўшчэнт парвалі,

Збілі з ног павадыроў

І бягом да Вані зноў.

Цар назад вярнуцца мусіў,

Ваню так сказаў у скрусе:

«Што ж, раз так - таму і быць,

Да мяне ідзі служыць.

У ядзе, піцці, адзенні -

Заклучаем пагадненне -

Ты не знойдзеш і раўню.

І канюшню аддаю

Пад загад твой і апеку.

Толькі доўга не кумекай,
А згаджайся. Я прашу!»
Загуло ў хлапца ўвушшу,
Царскі жэст узрушыў дурня.
Думае: «Вось гэта гульні!
У палацы буду жыць?
Буду ў золаце хадзіць,
Як у свята адзявацца,
Як у масле сыр качацца?
Нават конны свой завод
Аддае мне ў абарот?
Дзіва: проста з агарода
Стану царскі ваявода...»
Кажэ: «Добра! Так і быць,
Буду, цар, табе служыць.
Як не будзеш прыдзірацца
І даваць меш высыпацца,
Будзе добра ўсё. А не -
Толькі й бачыў ты мяне!»
Скакунам адразу свіснуў,
Пугай моцна ляснуў-хлыснуў,
На ўсё горла заспяваў.
Трапака канёк скакаў
І дурэў, як жарабятка.
Варанья ж для парадку,
Нібы лебедзі, плылі
Па паветры ля зямлі.
Так ішлі яны сталіцай,

Хто хацеў, мог падзівіцца.

У братоў жа клопат свой,
Кожны быў, нібы герой.
Хоць купілі па кілішку,
Не спуціліся да лішку.
Як вярнуліся дамоў,
Падзялілі грошы зноў.
Пазнаходзілі кабетак,
Пажаніліся налета,
Сталі жыць ды пажываць,
Ды Івана ўспамінаць.
Хай жывуць. Хай шчасціць
людзям.
А з Іванам мы набудзем,
Ёсць пра што яшчэ сказаць,
Яго службу паказаць.
Не, не мёдам стала служба,
Дружба царская - не дружба.

У наступнай скажам дзеі,
Як папаў у чарадзеі,
Злом плацілі за дабро.
Потым - як праспаў пяро.
Як схітрыў, злавіў Жар-птушку,
Сеўшы ў сховань ля кармушкі.
Як цар-дзеўку здабываў,
З дна пярсцёнак даставаў,

*Як паслом пабыў на небе
Па цар-дзеўчынай патрэбе,
Вырваў у кіта са схоў
Роўна трыццаць караблёў,
Як у кіпені купаўся,
Ледзь з жыццём не развітаўся,
Стаў прыгожым малайцом
І зрабіўся ён царом.*

Частка другая. Лёгка сказаць, ды далёка дыбаць

*Пачынаем мы заход
Ад Іванавых прыгод.
Ходзіць коця па балоце -
Па дзве лапы ў адным боце.
Лезуць козы ратаваць,
Котку вусы выціраць.
Прагнуць багны, ходзяць лесам,
Цеста хваліцца замесам.
Козы ногі б'юць дарма,
Коці там ужо няма.
Гэта прыказка, а потым
Пойдзе казка сваім ходам.
Вось вам мора-акіян,
Вось і востраў вам Буян.*

У труне ляжыць там дзеўка,
Над труною салавейка
Свішча...
Зноўку не туды
Мы свае вядзём сляды...
Трэцім разам, лепшым часам!
Будзем цешыцца расказам...
Памятаеце? Іван
Ля цара жыве, як пан.
У канюшні царскай служыць
І ніколечкі не тужыць.
Бацьку роднага, братоў
Ён зусім забыць гатоў.
Колькі ежы, розных смакаў!
Колькі вопраткі ўсялякай!
Калі шапкі ўсе сабраць,
Кораб будзе - як падняць.
І так смачна яму спіцца -
Сам не можа пабудзіцца!
Стаў праз тыдняў гэтак пяць
Служка царскі заўважаць...
Быў з баяр ён, зваўся спальнік,
Да Івана быў начальнік
Над канюшняй у цара.
Быў! Прайшла яго пара!
То не дзіва, што злаваўся
На Івана і пакляўся:
«Жыў не буду, а прыблуд

Выжыву, не будуць тут!»
Каб намераў злых не выдаць,
Каб хутчэй Івана выгнаць,
Ён прыкінуўся нямым,
Блізарукім і глухім.
Думаў з ім рахункі звесці,
На пасаду зноў пралезці.

Дык праз тыдняў гэтак пяць
Стаў нярко той заўважаць,
Што Іван не чысціць коней.
Далей-болей, далей-болей -
І не корміць нават іх!
А яны жывей жывых,
Хвост заўсёды ў іх трубою,
Ззяюць гэткай чысцінёю -
Можна толькі ў сне сасніць.
А Іван удзень жа спіць!
Свежая пшаніца ў стойлах,
Чанішчы з сытою^[3]-пойлам...
А Іван не насыпаў!
А Іван не наліваў!
«Дамавік мо памагае,
Насыпае, налівае?
Бляск наводзіць вараным,
Заплятае грывы ім...
Чарадзеі Іван, няйначай!
Цэлы вывадак чарцячы

Робіць справу за яго.
Ох, прыгрэў цар не таго!..
У царкву не ходзіць Ваня,
Ён, напэўна, басурманін.
Носіць каталіцкі крыж,
Чхае на цароў прэстыж.
Пост стаіць - жарэ ён мяса,
Нарабіў сабе прыпасаў...
Царскай думе данясу,
Толькі фактаў прыпасаў».
Так рашыў нямка той, спальнік,
Што ў канюшні быў начальнік.
У засек залез тайком
І засыпаўся аўсом.
Вось і поўнач наступіла,
У нямка душа заныла:
Раптам прыйдзе дамавік,
Ці сам чорт, ці чараўнік?!
Зарыпелі дзверы глуха,
Натапырыў спальнік вуха
І праз дзірачку глядзіць,
Хто ідзе, хто тупаціць.
Коні тупаюць, а той,
Што зайшоў, не з барадой.
Дзверы шчыльна зачыняе,
Шапку з галавы здымае.
На акно яе кладзе,
З шапкі скрутак дастае

І разгортвае паволі -
Бляск ляціць па наваколлі!
Спальнік ледзь не закрычаў,
Туліць да вачэй рукаў.
Як дрыжаў і варушыўся,
Ссунуўся авёс, зваліўся.
Дамавік жа штось гудзе,
У засек пяро кладзе.
Шпігуна не заўважае,
Коней чысціць пачынае.
Грыўкі звязвае ў пучок,
Грывы чэша набачок,
Косы з іх пляце старанна
І спявае ўжо, як п'яны.
«Ні вусоў, ні барады,
Хвацкі хлопец, хоць куды.
Пазументы на адзенні,
Боцікі на заглядзенне...
Чорт уводзіць мяне ў зман,
Але ж - выліты Іван!» -
Спальнік ведаць добра хоча,
З усёй моцы лупіць вочы:
Ці Іван прад ім, хітрун?
«Ён!.. Знайшоўся мне пяюн...
Ведацьме цар неўзабаве
Хітрыя твае забавы.
Я табе так не спушчу
І зраблю ўсё, як хачу».

А Іван сабе спявае,
Грывы ў косы заплятае,
Не чакае, што бяда...
Не! - бядотаў чарада
На яго ўпадзе знянацку.
І пяро Жар-птушкі, цацку,
Даўшы конікам яды
І наліўшы ім сыты,
Зноў у шапку ён хавае -
Іншай схованкі не знае.
Спаць ля конскіх задніх ног
На падушку-шапку лёг,
Бо работа прытаміла,
І захроп, як той асілак,
Як той з казкі Еруслан.
«Дурань, дурань ты, Іван...» -
Спальнік крадзеца, як ліха,
Пальцы ў шапку суне ціха,
Хоп пяро! - і след прастыў,
Быццам тут ён і не быў.

Толькі цар устаў, памыўся,
Спальнік да яго з'явіўся.
Аб падлогу грук ілбом -
Аж уздрыгвае ўвесь дом.
«Я з павіннай галавою,
Цар, схіліўся прад табою.
Гаварыць мне загадай,

За дзярзоту не карай». -
«Гавары без выкрунтасаў,
Я не маю многа часу, -
Пазяхае, хрысціць рот. -
Бо не сядзеш цэлы год,
Як бізун усмак паходзіць,
Хоць я добры на прыродзе...» -
«Злітуйся, вялікі цар!
Я не нейкі там махляр.
Як схлушу - Гасподзь скарае.
Ад цябе Іван хавае
Не каштоўнасьць-серабро -
Жараптушчына пяро!» -
«Ах ён, злодзей распракляты!
Больш, чым я, ужо багаты?!
Нам відаць яго віна.
Ох, заробіць бізуна!» -
«І другая непрыемнасьць... -
Спальнік голасам таемным,
Як пляткарык плеткару,
Шэпча бацюхну цару: -
А Іван наш... Ох, Іване!
Выхваляўся, што дастане,
Абы царскі меў загад,
І Жар-птушку для палат».
Спальнік выгнуўся дугою
І ў запазуху рукою
Лезе, дастае пяро -

Небывалае дабро! -
І кладзе цару на ложка:
«Глян'це, ззяе як прыгожа!»
На калені гэннуў зноў.
Цар да ложка падышоў,
І глядзеў, і любававуся,
Ці то плакаў, ці смяяўся,
На язык пасмакаваў
І ў куфэрачак схаваў.
«Гэй! Паклікаць дурня Ваню!»
І пасыльныя дваране
Паімчаліся барзджэй,
Брык! - упалі ля дзвярэй,
Ды галовамі ўсе разам
Стук-грук! - нібы па заказу.
Цар з іх гэтак рагатаў -
Ледзь жывот не надарваў,
Аж да колікаў, знямогі...
Тыя ўскочылі на ногі
І, каб зноўку насмяшыць,
Вырашылі паўтарыць.
Добры цар з такой нагоды
Шапкі даў - узнагароды.
Слугі зноў гуртом пабеглі -
Ды не ўпалі больш, не леглі.

Да канюшні прыбгаюць,
Дзверы насцеж расчыняюць

І нагамі пад бакі:
«Уставай, сякі-такі!»
Толькі Ваня іх не чуе,
Спіць сабе, храпе-начуе.
Разбудзілі, як мятла
Бой з Іванам павяла.

Як прагнуўся, было злосці
Аж паўнюсенькія косці:
«Як вазьму вас у бічы,
То расквашу ўсім лычы!
Вы адкуль! І хто такія?» -
«Памаўчы! Заробіш кія!
Цар аддаў такі загад,
Каб з'явіўся на даклад». -
«Вельмі трэба - пачакае...» -
Мые твар свой, выцірае,
Чысціць боты і кафтан,
Пояс наматаў на стан
Акуратна, моцна, туга,
Сунуў за яго і пугу.
Не пайшоў - нібы паплыў,
Выгляд горды ў Вані быў.
І як толькі заявіўся,
Нізка ў ногі пакланіўся.
Кашлянуў і папытаў:
«Ты нашто мяне падняў?
Ты ж парушыў, цар, дамову...»

Цар нахмурыў грозна бровы.
Ён ускочыў і: «Маўчаць! -
Як пачаў, пачаў крычаць. -
Ты адказваць мне павінен!
Я ж табе ні ў чым не вінен!
Царскае схаваў дабро -
Жараптушчына пяро?!
Я не цар ужо - баярын?!
Ах ты, нехрысць! Ах, татарын!»
Тут Іван махнуў рукой:
«Ціха, бацьхна! Пастой!
Я ж і шапкі не паказваў,
І нікому не расказваў.
Як жа ў тайну ты пранік?
Ты не цар, а чараўнік!» -
«Мне не трэба гэта слава.
Дзе пяро? Адказвай жыва!» -
«Адкажу: няма пяра.
Цуд не выламлю з рабра,
Пра яго не чуў ніколі...»
Тут як крыкне цар: «Даволі!
Ты мне болей не пярэч,
Бо зляціць галоўка з плеч!..
Ці згнаю цябе ў астрозе!
Закатую!» - і ў знямозе
Цар куфэрак адчыніў:
Бляск усіх і асляпіў!
«Ну, круцель, цяпер што скажаш

За хлусню цябе я спляжу!» -
«Ох, даруй мне, бацька цар,
Перажыць мне дай удар.
Больш хлусіць, табе клянуся,
Нават крышку не вазьмуся».
І зваліў яго спалох,
Пластам на падлогу лёг.
«Першым разам я дарую.
Але потым, як пачую
Ад цябе крутню-мутню,
Галаву з плячэй сатну.
Я такі! Паверыць можаш.
Але ты мяне трывожыш:
Ты хваліўся птушку Жар
Раздабыць, прынесці ў дар,
Каб аздобіць мне святліцу». -
«Цар, даруй мне! Небыліца!
Нехта зноў табе наплёў.
Я паклясціся гатоў -
Не хваліўся я нікому!
Пра пярэ - то тут самому
Мне няёмка. А пра Жар...
Што ты, што ты, валадар!
Птушку гэтую не ведаў,
Не хачу наклікаць бедаў». -
«Ты спрацаца?! Ах, халоп!
Ды табе за гэта ў лоб!.. -
Аж затрос цар барадою. -

На зямлі ці пад вадою
Насаджу на кол цябе.
Так рашаю. Не саб'е
Ўбок ніхто мяне ніколі.
Цар я! Не цярплю сваволю!
Ды не думай, я не кат.
Вось канкрэтны мой загад:
Тыдні тры даю на ловы.
І каб дар той адмысловы,
Каб Жар-птушку мне прынёс.
Сам рашаеш ты свой лёс!
Вон, халоп!»
Іван у слёзы:
Ведаў царскія пагрозы.
У адрыну да дружка
Ён пайшоў, да гарбунка.

А канёк, як толькі ўбачыў,
Што Іванка ледзь не плача,
Зразу перастаў скакаць
І круціцца-віраваць.
«Ванька, што ж ты невясёлы?
Ты ж не босы і не голы, -
Кажа так яму канёк,
Сам жа круць-верць, як мянёк. -
Шчыра мне усё раскажы,
Што на сэрцы, на душы.
Захварэў ты? Нездаровы?»

Палячыць цябе гатовы.
Можа, нейкі ліхадзей
Пад цябе падкоп вядзе?»
Ён канька абняў, прылашчыў:
«Чалавек я ўжо прапашчы...
Цар пярэ маё займеў
І Жар-птушку захацеў.
Не злаўлю - на кол насадзіць.
Што ты можаш мне парадзіць?»
І сказаў яму канёк,
Даўгавухі гарбунок:
«Каб мяне тады паслухаў,
Не было б цяпер так туга.
Але ты падняў пярэ,
І пайшло не на дабро.
Толькі я скажу па дружбе:
Гэта ўсё яшчэ не служба.
Служба ўперадзе, Ванёк.
Цяжкі будзе твой хлябок!
Да цара ідзі, не грэбуй,
І скажы, што ночвы трэба.
А лепш - двое. І пшано,
І заморскае віно.
Каб далі ўсё па заказу
Безумоўна, хутка, зразу.
Выязджаем раніцой...»

З трохі ўзнятай галавой -

Добрыя пачуў парады! -
Ваня крочыць у палаты.
«Каб было, цар, шыта-крыта,
Ночвы трэба ці карыты.
І чысцюткае пшано,
І заморскае віно.
Каб усё без тралі-валі
Слугі мне павыдавалі.
Заўтра рана, ледзь усход,
Мы адправімся ў паход».
Цар паслухаўся Івана
І паслаў сваіх падданных
Па заказу ўсё набраць
І Ванюшку паказаць,
Каб упэўніўся, што тое,
Не падмена, не другое.
Малайцом яго назваў
І - «Шчасліва!» - пажадаў.
А назаўтра, вельмі рана,
Разбудзіў канёк Івана:
«Гэй, Іванка! Хопіць спаць!
Трэба птушку даставаць!»
Ваня наш хутчэй падняўся,
У дарогу ўраз сабраўся.
Двое ночваў і пшано,
І заморскае віно
Не забыў. Узяў і хлеба,
Бо заўсёды ў ім патрэба.

Жуючы на поўны рот,
Скіраваў канька на ўсход.
«Добра, што цяплей адзеўся!» -
Наш Іван ямчэй усеўся,
Лоб старанна пахрысціў
І наўскач канька пусціў.
Цэлы тыдзень праскакалі,
Ля густога лесу сталі.
І тады яму канёк,
Даўгавухі гарбунок,
Кажэ гэтак: «Слухай, Ваня.
Сярод лесу, на паляне
Узвышаецца гара,
Спрэс да верху з серабра.
Там цячэ адна крыніца,
Вельмі смачная вадзіца,
І Жар-птушкі мкнуць туды,
Каб напіцца той вады.
Там засаду на іх зробім,
Там Жар-птушку мы і зловім».
Гарбунок, малы вушан,
Між гарбоў сядзіць Іван,
Выбягае на паляну.
Заняло тут дух Івану:
Што за цуд, за прыгажосць!
Мора кветак-красак скрозь.
А крапе прывольны ветрык
Каляровых красак нетры -

Нібы іскры стуль ляцяць
І вясёлкай зіхацяць.
Пасярод жа той паляны,
Нібы воблака, зіхмяна
Угору мкне сама гара -
Спрэс да верху з серабра!
Быццам сонца там начуе,
Канты ў золата фарбуе.
Пішчык-верх тае гары
Свечкай-полымем гарыць.

Вось канёк па касагоры
З Ванькам нашым лезе ўгору.
Да крыніцы дабрылі,
Ля якой шчэ не былі.
Гарбунок Івану кажа:
«Скора ноч тут скрозь заляжа.
Сын у ночвы ты пшано,
Лі заморскае віно,
Размяшай усё ў іх разам.
А сябе сам не паказвай.
Пад другія ночвы лезь
І закрыйся добра ўвесьь.
На світанні, да зарніцы,
Птушкі будуць ля крыніцы.
Як пачнуць пшано кляваць
Ды па-свойму гергетаць,
Ухані адну, што бліжай!

Птушка Жар табе не чыжык,
Моцазна ў руках трымай,
Крык «Напомач!» падымай.
Падбягу сюды як бачыш». -
«А ў Жар-птушкі хвост гарачы?
Можна рукі апячы,
Як схапіць і валачы».
Не сказаў канёк нічога,
Бо адольвала знямога.
Знік дружок з яго вачэй:
Падкарміцца бег хутчэй.
Ваню ж справа - як забава.
«Ха... Разумнік я, мне - слава:
Рукавіцы захапіў!» -
І, мармычучы матыў,
Ванька ўсё зрабіў як трэба.
Дажваў астаткі хлеба,
Пад начоўкі ўміг залез -
Меў у гэтым інтарэс.
Вось паўночнаю парою
Цемра знікла над гарою,
Сталі птушкі падлятаць,
Ды ляцяць усё, ляцяць.
Стаў гармідар тут вялікі,
Лопат крылаў, сварка, крыкі.
«Ды іх тут дзiesiąткаў з пяць!
Д'ябал столькі змог сабраць...
Каб усіх пералавіць

Ды прадаць... Эх, можна б жыць!
Не, замнога... Тут няўвязка...
Хараство якое!.. Казка!..
Нашым курыцам да іх
Ох, далёка...»
І ў той міг
Папаўзлі бліжэй начоўкі.
Шлях Івана быў нядоўгі -
Скок з-пад схованкі наўпрост
Да Жар-птушкі - цап за хвост!
«Гэй, канёчак-гарбуночак!
Прыбягай хутчэй, дружочак!
Ёсць адна! Схапіў! Злавіў!»
Закрычаў, загаласіў.
А Жар-птушкі - нуль увагі,
Пап'янелі з пшоннай брагі,
Пачалі мацней крычаць
І не хочуць уцякаць.

Гарбунок падбег імгненна.
«Ты зрабіў усё адменна!
А цяпер хутчэй, дружок,
Пасадзі яе ў мяшок.
Толькі завяжы старанна, -
Кажа конік да Івана, -
І на шыю мне прыладзь...» -
«Пачакай, дай распужаць
Мне Жар-птушак гэтых п'яных,

Ад іх рыкаў несіцыханых
Галава ажно трашчыць.
Гэй, канчайце сваю сварку!
Зачыняю гаспадарку!»
І ўсё бегаў і ганяў,
Рукавіцамі шпурляў.
І нарэшыце падняліся,
Кругам вогненным звiліся,
Пацягнуліся ў той бок,
Дзе была гара аблок.
Памахаў ім рукавіцай,
Напаіў канька з крыніцы.
Што ж, адклад ідзе не ў лад,
Ехаць трэба ўжо назад.

У сталіцу прыскакалі -
І ў палац, хоць не чакалі.
«Што - Жар-птушка ваша дзе?» -
Тонам грозным цар вядзе.
Сам за спальнікам цікае -
Як на ўсё ён рэагуе?
Можна, спальнік гэты хлус?
Ці патрэбен з ім хаўрус?
З хвалявання і дакукі
Спальнік згрыз сабе ўсе рукі.
Ванька ж кажа: «Птушка тут...
Толькі вось які статут:
Вокны хай зачыняць служкі,

Раптам не ўпільнуем птушкі?»
І Ванюша свой мяшок
Да стальніцы павалок.
Слугі ўраз напрыбгали
Вокны ўсе пазачынялі.
Мех на стол Іван падняў
І аборку развязаў.
Быў агульны выкрык: «Ах!»
Быў ва ўсіх адзіны страх.
Вочы ўсе пазатулялі,
Ад стала паадступалі.
Цар крычыць на ўвесь базар:
«Ой, ратуйце! Ой, пажар!
Вёдры ўсе хутчэй хапайце!
І тушыце! Залівайце!»
«Што ты, цар? Які пажар?
Гэта свеціць птушка Жар! -
Ледзь не упаў Іван ад смеху. -
Бачыш, добрую пацеху,
Бацька цар, табе здабыў...» -
«Я заўжды цябе любіў, -
Адказаў так цар Івану. -
Службу справіў беззаганна.
Чым жа аддарыць такім?
Будзеш царскім страмянным^[4]».
Як пачуў такое спальнік,
Што ў канюшні быў начальнік,
Мармытнуў сабе пад нос:

«Ну, пастой, малакасос!
Пакуль казку будуць баяць,
Шмат разоў змагу абхаяць.
Зноў цябе я падвяду,
Дурань Ванька, пад бяду!»

Мо праз дзён якія дваццаць
Зборні пачалі збірацца,
Кухары і ўвесь прыдвор,
Малайцы як на падбор.
Са збана мядочак смокчуць
І як жарабцы рагочуць.
Вельмі ж цешыў Еруслан,
Хоць у сказках скрозь падман.
«Эх, - адзін слуга сказаў, -
Я сягоннячы дастаў
У суседа цуд, не кніжку,
Думаў, пачытаю крышку.
А як сеў, дык і не ўстаць,
І вачэй не адарваць.
От цікава дык цікава!» -
«Што нам гэткая заява?
Ты вазьмі, брат, удружы,
Хоць адну ды раскажы». -
«Пяць у кніжцы гэтай казак,
Дык якую ж мне расказваць?
Адна казка пра бабра,
А другая пра цара,

А для трэцяга заходу -
Пра баярыню з усходу.
А ў чацвёртай - князь Бабыл.
Казка пятая... Забыў!
От жа памяць, от жа памяць...
І не ўспомніць, і не ўцяміць.
Круціца на языку,
Як сарока на суку». -
«Пэўна, тамака дзяўчына,
Пра яе і сказ-быліна?» -
«Праўду кажаш!.. Дзеўка там,
Праз яе ўвесь тарарам.
Прыгажуня Цар-дзяўчына,
І яна ўсяму прычына.
Дык якую збаяць вам?» -
«Пра цароў не трэба нам!» -
«Пра дзёвок паслухаць любя,
Хоць яны для нас і згуба». -
«Трэба ж неяк бавіць час!»
І слуга пачаў расказ,
Для раскачкі з насалодай
Смактануў спаважна мёду.

«У канцы зямлі ёсць край,
Там разліўся не ручай.
Там па моры-акіяне
Ездзяць толькі басурмане.
З праваслаўнае зямлі

Людзі там шчэ не былі.
З акіяна вельмі хутка
Ад гасцей пайшла пагудка,
І дайшоў сюды той гуд,
Што жыве там дзеўка-цуд.
Маці ў дзеўкі - месяц ясны.
Сонца - брат яе прыязны.
Дзеўку бачылі не раз,
Выплывала на наказ
У футэрку - заглядзенне,
Бляск і чырвань на адзенні.
Шлюпка золатам гарыць,
Серабром вясло зіхціць.
Песні хораша спявае
І на гусельках іграе...»

Спальнік тут з палатак скок!
Прыпусціўся з усіх ног
Да цара ў яго святліцу.
Ледзь паспеў перахрысціцца,
Аб падлогу грук ілбом,
Аж уздрыгвае ўвесь дом:
«Як з павіннай галавою,
Цар, схіліўся прад табою.
Гаварыць мне загадай,
За дзярзоту не карай». -
«Гавары, ды праўду толькі,
Не хлусі мне тут нікольні!» -

З ложка цар яму крычыць.
Спальнік мусіў гаварыць:
«Сёння ў кухні мы былі,
За цябе, наш цар, пілі.
Пачалі расказваць казкі...
Дык адзін з нас без падказкі
Пра Цар-дзеўку расказаў,
Прыгажуню - свет не знаў!
І жыве на акіяне,
Скрозь адны там басурмане...
Дык твой царскі страмянны,
Выхваляка запісны,
Кажэ: «Ведаю дзяўчыну.
І паехаў бы ў краіну,
Каб здабыць яе».

Іван

Меў зусім цвярозы стан!
Барадой тваёй клянецца
Ды яшчэ з цябе смяецца!» -
«Гэй! Івана мне сюды! -
Цар у гневе быў круты, -
Прывядзіце таго блазна!» -
Паказаў на двор выразна.
А Іван так моцна спаў,
Нібы цэлы дзень араў.
Слугі Ваню разбудзілі
І спачатку пасадзілі,
Потым Ваню паднялі

І ў палаты навялі.
Спальнік зноў за печ схаваўся,
Ён пачуць усё стараўся.
«Пагаворым насур'ёз:
На цябе прыйшоў данос.
Сэрца зноў цару трывожыш...
Сёння ты хваліўся: можаш
Цар-дзяўчыну адшукаць,
Хараства - не апісаць! -
І прывезці назаўжды
Да мяне ў палац сюды». -
«Што ты, бацюхна! Як можна!
Мо праз сон, неасцярожна
Балбатнуў, чаго не след». -
«Мне пярэчыць?! Дармаед!
Ну і царства... Адны злыдні!
Тэрмін я даю тры тыдні.
Каб за гэты час дастаў
Дзеўку і прад вочы стаў.
Бо, клянуся барадою,
На зямлі ці пад вадою
Пасаджу на кол як бач. -
І пракаркаў, як крумкач: -
«Прэч, халоп!» Іван заплакаў:
Ну не цар стаў, а сабака!
І ў адрыну да дружка
Ён пайшоў, да гарбунка.
Кажэ так яму канёк,

Сам жа круць-верць, як мянёк:
«Ванька, што ж ты невясёлы?
Ты ж не босы і не голы.
Шчыра мне ўсё раскажы,
Што на сэрцы, на душы.
Захварэў ты, нездаровы?
Памагчы табе гатовы.
Ці якісьці ліхадзей
Пад цябе падкоп вядзе?» -
«Зноў бяда мяне спаткала.
Бацюхну Жар-птушкі мала.
Цар-дзяўчыну хоча мець,
Каб крыху памаладзець.
І клянецца барадою,
Што расправіцца са мною».
Тут сказаў яму канёк,
Даўгавухі гарбунок:
«Каб мяне тады паслухаў,
Не была б такая скруха.
Але ты падняў пяро,
І пайшло не на дабро.
Ды скажу табе па дружбе:
Гэта ўсё яшчэ не служба.
Служба ўперадзе, Ванёк,
Цяжкі будзе твой хлябок.
Да цара ідзі ў палаты
І для справы, не для платы
Папрасі два ручнікі,

Неўжываныя нікім.
Шырыня - як можна болей!
І ніхто каб, і ніколі
Прыгажэйшых не знайшоў,
Патрасуць хай царскі схоў.
Як на месца мы прыбудзем,
Мець таксама трэба будзе
Шыты золатам шацёр
Ды абедзенны прыбор,
Не абы-які - саксонскі,
І прысмакаў - лепш заморскіх.

Хоць і цяжка на душы,
Да цара Іван спяшыць,
Без прадмовы пачынае
І што трэба замаўляе:
«Трэба мне два ручнікі,
Неўжываныя нікім.
Шырыня - як можна болей!
І ніхто каб, і ніколі
Прыгажэйшых не знайшоў -
Перавернуць хай ваш схоў -
Як на месца мы прыбудзем,
Мець таксама трэба будзе
Шыты золатам шацёр
Ды абедзенны прыбор,
Не абы-які - саксонскі,
І прысмакаў - лепш заморскіх.

Бо іначай не злавіць...» -
«Малайчына! Так і быць!» -
З ложка цар аднак не устаў,
З ложка слугам загадаў
У каморах ператрэці,
Падабраць усё, прынесці.
Пажадаў яму: «Шчасліва!
Каб хутчэй прывёз мне дзіва!»
На дасвеці, вельмі рана,
Разбудзіў канёк Івана:
«Гаспадар мой! Уставай!
Нас чужы чакае край!»
Ваня хуценька падняўся,
У дарогу ўраз сабраўся.
Ручнікі ўзяў і шацёр,
І абедзенны прыбор,
Не абы-які - саксонскі,
Смакаў розных, больш заморскіх.
У мяшок дарожны склаў
І аборкай завязаў.
Не забыў, узяў і хлеба,
Бо заўсёды ў ім патрэба.
Жуючы на поўны рот,
Скіраваў канька на ўсход.

Восьмы дзень былі ў дарозе,
Восьмы дзень жылі ў трывозе.
Трапілі нарэшце ў лес,

Ды з канька Іван не злез.
«Бачыш, Ваня, вунь дарогу?
Пойдзем ёю з асцярогай,
Скора ўбачым акіян.
Там Цар-дзеўка без заган
Круглы год у адзіноце
Па сваёй жыве ахвоце.
Толькі два разы на год
Адпраўляецца ў паход.
На зямлю да нас прыходзіць,
Доўгі дзень з сабой прыводзіць».
Прыскакалі на мысок.
Скрозь па беразе пясок.
Хвалі зрэдку набягаюць,
З шумам, пенай асядаюць.
З гарбунка Іванка злез,
Азіраецца на лес,
Гарбунка па шыі гладзіць.
А канёк яму і радзіць:
«Тут во лепш... Стаўляй шацёр.
Ручнікі сцялі. Прыбор
Расстаўляй, кладзі прысмакі.
Зробіць добра ўсё не ўсякі.
Сам лажыся за шацёр
І вядзі як след дазор.
Бачыш? Шлюпка вунь мільгае!
Цар-дзяўчына падплывае.
Зойдзе хай, паесць, пап'е;

А як песню запя
І на гусях заіграе, -
Лепшай хвілі не бывае.
Смела ўнутр шатра ўбягай
І Цар-дзеўчыну хапай.
Мне ж крычы, каб бег на помач,
Я дзе-небудзь буду побач.
Ды глядзі - трымай фасон,
Адганяй, як можаш, сон.
Бо заснеш - пішы прапала,
Бед надарыцца нямала».
Гарбунок з вачэй прапаў,
А Іван прасвідраваў
Дзірку (ох, гэты хлапчына!),
Каб падглядваць за дзяўчынай.

Не цягнуўся б гэтак час,
Каб цярпення быў запас.
Падплыла дзяўчына ў поўдзень.
«А куды спачатку пойдзе?» -
Ванька думае, гадае.
Дзеўка ж тузае, штурхае,
Цягне шлюпку на пясок,
Вось апошні ўжо рывок...
Ваня дзеўку аглядае
Нездаволена, а тая
З гусямі ідзе ў шацёр
І садзіцца за прыбор.

«Хо! Дык вось яна якая!
А ў той казцы не такая.
Там красуня хоць куды,
З гэтай ссохнеш ад нуды, -
Страмянны так разважае. -
Бледная сама якая!..
Хараство дзе і краса?
Каб дзяўчына ж хоць - аса!
Тры вяршкі ўсяго ў абхваце.
Што за стан! Цару не вадзіць.
Ці палюбіцца яму?
Я ж і дарма не вазьму.
Куранячыя і ножкі...
Не, такую б я ні трошкі
Пакахаць, канёк, не змог.
Ад такіх ратуй нас Бог!»
Тут царэўна так зайграла
І салодка заспявала,
Што Іван, не ўцяміў як,
Прыхінуўся на кулак
І заснуў, нібы дзіцятка,
Каля роднай сваёй маткі.

Захад ціха дагараў...
Гарбунок прыбег, заржаў,
Ваню таўхануў пад бок:
«Спіш, каханы гулубок?
Можаш спаць ужо да ранку.

Не мяне, канька, - Іванку
Уссадзяць хуценька на кол!»
Ваня ўчуў яго падкол
І заплакаў, не стрымаўся,
Шчыра гарбунку пакляўся:
Больш ніколі не засне.
«Ты даруй, канёчак, мне!» -
«Бог няхай табе даруе, -
Гарбунок яго шкадуе. -
Ранкам дзеўка тая зноў
Прыплыве, нібы дамоў.
Можа, Ваня, гэтак стацца -
Пашанцуе адыграцца.
А як толькі зноў заснеш -
Кары царскай не мінеш!»
І прапаў з вачэй канёк,
А Іван наш з усіх ног
Прыпусціў да акіяна,
Дзе прыбой цягаў старанна
І выкідваў рэшткі зноў
Ад разбітых караблёў.
З іх цвікоў дастаў нямала:
Сну насунеца навала -
Будзе сам сябе калоць,
Каб дрымоту пабароць.

Новы ранак наступае,
Цар-дзяўчына падплывае.

Толькі сонцава сястра
Не спяшае да шатра.
Покуль шлюпка стала толкам,
Зноў валтузілася доўга.
Потым з гусямі ў шацёр
І адразу за прыбор...
А як дзіўна заіграла
І салодка заспявала,
Зноў прыйшоў аднекуль сон,
Ледзь не ўзяў яго ў палон.
Але Ванька не паддаўся,
На дзяўчыну разлаваўся:
«Ах ты, дрэнь! Мяне дурыць?!
Хочаш зноў заваражыць?» -
І ў шацёр ён убягае,
За касу яе хапае.
«Эй, канёк, хутчэй бяжы!
Гарбуночак, памажы!» -
«Ну, Іван, ты малайчына!
Дык мацней трымай дзяўчыну.
Што ў яе цяпер наўме,
Мы не знаём. На мяне
Трэба вам хутчэй садзіцца,
І паскачам у сталіцу».
Толькі селі - і канёк
Прыпусціўся з усіх ног...

Ля палаца бег спынілі.

Тут іх зразу акружылі...
Да царэўны выбег цар:
«О, які цудоўны дар!»
І, ступаючы няпэўна,
У палац вядзе царэўну.
Вочы ў вочы ёй глядзіць,
Ад каханья аж дрыжыць.
Пасадзіў за стол дубовы.
Галасочак стаў мядовы:
«Як не бачыў - уздыхаў,
А пабачыў - пакахаў!
Сэрца ты майго зарніца!
Пагаджайся быць царыцай!
Зноў я стаў, як малады,
Зноў жаніх я хоць куды!
Чары-дзівы твае вочы
Не дадуць мне спаць уночы,
Не дадуць забыцца ўдзень,
Хоць трубі, як той алень.
Скажаш ласкавае слова -
Да вяселля ўсё гатова, -
Заўтра ж пойдзем возьмем
шлюб!
Не маўчы... Табе я люб?»
Ні паўслова не сказала,
Бы цара не існавала,
Адварнулася ў куток -
Мо такі дала зарок?

Цар ніколькокі не ўзлаваўся,
Яшчэ болей закахаўся.
На адно калена стаў,
Ручкі ёй абцалаваў.
Як дурыў, зноў дурыць голаў:
«Ці табе я не пад нораў?
Хіба ёсць мая віна,
Што я п'яны без віна?»
І адказвае царэўна
Ціха, ласкава, не гнеўна:
«Калі хочаш заняволіць,
Трэба просьбу задаволіць.
Трэба за тры дні дастаць -
Хопіць там яму ляжаць -
Мой пярсцёнак з акіяна». -
«Гэй! Падаць сюды Івана!» -
Цар адразу закрычаў
І ледзь сам не паімчаў.

Да цара Іван прыходзіць,
Думае: «Эх, зноў нашкодзіць!
Ну - не цар стаў, а тыран!» -
«Едзь хутчэй на акіян! -
Царскі голас грозны, гнеўны. -
Персцень з дна дастань царэўнін!
А дастанеш мне яго,
Надару табе ўсяго». -
«Я ледзь-ледзь цягаю ногі

Яшчэ з першай той дарогі.
А ты зноў на акіян...» -
Кажэ так цару Іван.
«Як ты, шэльма, мог забыцца?!
Я ж хачу з ёй ажаніцца!
Мо глухі ты? Чуў загад?
Каб з пярсцёнкам ты назад
За тры дні вярнуўся. Ясна?
Яшчэ лепш, калі дачасна».
Тут Іван хацеў пайсці,
Каб пустое не чаўпі.
«Ваня, слухай! Ты ж разумны...
Ты ў мой царам ізумрудны
Па дарозе завітай.
Мамачцы паклон аддай, -
Так сказала Цар-дзяўчына. -
А як знойдзеца хвіліна,
Далікатна распытай...
Толькі, цур, не напракай!
Скажаш: дочка ведаць хоча,
Чаму маці па тры ночы
Ад яе хавае твар?
Днём такі ж гняткі цяжар,
Бо і братка мой харошы
Стаў таксама многа горшы.
Хоць бы промнік мне паслаў!
Хоць бы вестачку падаў!
Як захутаеца ў хмары -

Быццам адбывае кару». -
«А хто маці і хто брат?
Не казаць жа мне наўгад». -
«Слухай! Месяц - мая маці.
Сонца - мой капрызны брацік». -
«Зразумела. Я пайшоў!» -
«Праз тры дні - назад! Дамоў!» -
Цар яму крычыць у спіну.
Ваня хутка іх пакінуў.
І ў адрыву да дружска
Ён пайшоў, да гарбунка.

«Зноў Іванка невясёлы...
А не босы ж і не голы,
Шмат усякае яды...» -
«Каб жа толькі той бяды!
Бач, надумаў цар жаніцца,
Робіць дзеўчыну царыцай.
Ім пярсцёнак падавай,
З акіяна даставай.
Церам трэба нам знайсці,
К сонцу, к месяцу зайсці.
Месяц ясны - яе маці,
Сонца - большы яе брацік.
Ды не проста завітаць -
Пра яе усё расказаць,
Распытаць пра сёе-тое,
Вось заданне, брат, якое...

Гарбуночак, выручай,
Бо мяне бярэ адчай!» -
«Я скажу табе па дружбе:
Гэта ўсё яшчэ не служба.
Служба ўперадзе, Ванёк.
Цяжкі будзе твой хлябок!
Заўтра ўстанем вельмі рана,
Паімчым да акіяна.
Сёння ж не перажывай,
Спаць лажыся, спачывай».

Паўставалі ў добры час.
Тры цыбуліны ў запас
Ваня ўзяў, адзеўся цёпла,
На канька залез, галёкнуў...
Эх, няблізкі ў хлопца шлях!
Ды раскажам мы пасля
Вам пра ўсё... Крыху спачну,
Потым зноў пісаць пачну.

**Частка трэцяя. Дасюль Макар
агароды капаў, А цяпер Макар у
ваяводы папаў.**

*Та-ра-ра-лі та-ра-ра!
Коні выбеглі з двара,
Ды сяляне пераймалі
І мацней іх прывязалі.
Сеў на дуб крумкач-груган
І грукоча ў барабан.
Зацягнуў затым і песню,
Вось-вось горла ў яго трэсне:
«Скора будзем піць-гуляць,
Камарочка праслаўляць!
Бо ён заўтра на абедзе
Сватацца да мухі едзе!»
Гэта прыказка ідзе,
Не туды яна вядзе.
Жыў мужык і меў ён жонку.
Распявалі песні звонка,
І таму ля іх варот
Стаў збірацца ўвесь народ.
Сыплюць прымаўкі і жарты,
Кожны жарт іх смеху варты.
Густа жук чаму гудзе?
Чмель сядзіць у барадзе!*

Дзіва стала за ракою:
Ажаніўся кій з мятлою,
А рабенькая свіння
Нарадзіла арляня.

Во, ні суха ўжо, ні гразка,
Пойдзе ўперад наша казка.
Па пярсцёнак наш Іван
Едзе аж на акіян.
Гарбунок ляціць, як вецер.
Дзень згарэў. Пад самы вечар
Вёрст сто тысяч адмахаў
І нідзе не спачываў.
Хутка бераг акіяна...
Кажа наш канёк Івану:
«Праз хвілінак тры ці пяць
Будуць хвалі ўжо відаць.
Мы пад'едзем праз паляну
Проста к мору-акіяну.
Там застыў, як той граніт,
Цуда-юда рыба-кіт.
Церпіць дзесьці год пакуты,
Болем змучаны, прыкуты,
Лёг уперак вады -
Ні туды і ні сюды.
Загаворыць кіт з табою,
Дык ківай ты галавою
І на ўсё згаджайся ўраз -

Мой такі табе наказ!
Кіт захоча, каб разведаў,
Як яму адолець беды?
Дзе, у чым яго віна?
І якая ёй цана?»
Прыязджаюць на паляну,
Дзе пачатак акіяна.
Як у казцы, краявід...
Бачаць - цуда-юда кіт!
Частаколы ў рэбры ўбіты,
Бокі свіннямі разрыты,
На хвасце сыр-бор шуміць,
На спіне сяло стаіць;
Між вусоў грыбы шукаюць,
Па кашу ўраз набіраюць,
На губе арэ мужык,
Дзеці скачуць, вэрхал, крык...

Па кіту пабег канёчак,
Капыточкамі стукоча.
Уздыхнуў кіт і сказаў:
«Хтосьці новы? Не пазнаў...
Добры шлях вам, ягамосці,
Мо прыехаў нехта ў госці?
Вы адкуль жа і куды?
Што прынесла вас сюды?» -
«Мы з далёкае краіны
Па загадзе Цар-дзяўчыны.

І кіруем свой мы ход
Проста-просценька на ўсход.
Доўгі шлях, ды не бясконцы:
Едзем у палац да сонца». -
«Мабыць, Бог у добры час
Мне паслаў, панове, вас!
Папытайце пры нагодзе,
Колькі мне, як той калодзе,
Папярок вады ляжаць,
Хвост не могучы падняць?
Столькі год - нібы прыкуты,
Столькі год адны пакуты!
Можна, трохі што змагу,
То і я вам памагу!» -
«Добра, дзякуй! Не забуду!
Папытаю, як прыбуду!» -
Ваня так яму сказаў
І наперад паскакаў.

Едуць блізка ці далёка,
Скачуць нізка ці высока,
Мо сустрэўся хто ці не
Ў незнаёмай старане.
Не магу сказаць нічога.
Пэўна ж, цяжкая дарога!
Даскакаў туды Іван,
Небасхіл дзе, як туман,
Дзе сыходзіцца з зямлёю

Неба - хоць кранай рукою.
На яго, як лён прадуць,
Бабы прасніцы кладуць.
Дык канёк на неба ўскочыў
І то бег па ім, ахвочы,
То ляцеў ці нават плыў,
І што бачыў, то хваліў.
Ваня ж ехаў і дзівіўся,
Што такога ўжо дабіўся,
Што жывы на неба ўзлез,
Што тут мае інтарэс.
«На зямлі хоць і прыгожа,
Але брудна, бездарожжа, -
Так сказаў каньку Іван. -
Харашэй тут, толькі ў зман
Нібы хоча ўсё завесці:
Як ісці? Куды? Дзе сесці?
Пад нагамі скрозь блакіт,
Ён і ўверсе, дзе зеніт.
Толькі вунь нібы зарніца...
Мо нябесная сталіца?
Вельмі шпілі ўвысь імкнуць...» -
«Можам хутка дасягнуць,
Гэта церам Цар-дзяўчыны.
Заглянуць нам ёсць прычына.
Па начах тут сонца спіць,
А ўдзень месяца адпачыць
Кожны раз сюды заходзіць», -

І канёк бліжэй падвозіць.
Вось і церам, казка-дом...
Аглянуліся кругом,
Пад крыштальны яркі купал
На каньку Іван пратупаў,
Пад скляпенне на слупах.
Што за высь, які размах!
А слупы ўсе залатыя,
Абвілі падпоры тыя
Змеі з золата. Па тры
Зоркі ззяюць угары.
А сам церам з церамкамі,
Як сталіца з гарадкамі,
З зорак крыж на ім гарыць,
Быццам некуды ляціць.
Скрозь ля церама дзівосны
Сад, галінкі - з срэбра кросны.
Клеткі з птушкамі вісяць,
Чыстым золатам зіхцяць.
Птушкі клеткі калыхаюць,
Песні райскія спяваюць.
І пад гэты птушак хор
Гарбунок прайшоў на двор.
Ваня з гарбунка саскочыў
І да месяца пакрочыў.
А зайшоў - паклон аддаў,
Слова добрае сказаў:
«Слаўны Месяц Месяцовіч!

Зваць мяне Іван Пятровіч.
Я прыехаў ад бяроз
І паклон табе прывёз». -
«Дык сядай, Іван Пятровіч, -
Кажа Месяц Месяцовіч. -
Наш блакітны светлы край -
Нібы той нябесны рай.
Як жа зваць тваю краіну,
Што нядаўна ты пакінуў?
Па парадку раскажы
Пра блуканні-ваяжы». -
«Я з зямлі прыйшоў зямлянскай
І з краіны хрысціянскай. -
Кажа месяцу Іван. -
Пераехаў акіян
З даручэннем ад царыцы
У светлы церам пакланіцца,
Пра здароўе распытаць,
А што ўбачу - раскажаць.
І царыца ведаць хоча:
«Штосьці маці на тры ночы
Ад мяне хавае твар.
Днём такі ж гняткі цяжар...
Чаму братка мой харошы
Стаў таксама многа горшы?
Хоць бы промнік мне паслаў!
Хоць бы вестачку падаў!
Як захутаецца ў хмару,

Быццам адбывае кару!» -
«А царыца - хто, адкуль?» -
«Цар-дзяўчына! І адтуль...
Ну - з зямлі...»
«Дык ты, напэўна,
І завёз туды царэўну?»
Адказаў: «Вядома ж, я!
Больш работа нічыя.
Я ў цара за страмяннога...
Па яе мяне ў дарогу
І ганяў. Гразіў забіць...
Не магу той страх забыць!»
Месяц слёз не мог стрымаць,
Абдымаць і цалаваць
Стаў Івана.
«Што за вестка!
Дык дачушка ўжо нявеста!
Я ж тры ночы і тры дні
Слёз не мог сваіх спыніць.
Так з сыночкам гаравалі!
Так сябе мы дакаралі!
Трое сутак крошкі ўзяць
Я не мог, не толькі спаць.
З гора сын сябе не помніў,
Не пускаў на волю промняў...
Як дачка там? Раскажы
Ды ўсю праўду далажы.
Ці не плача Цар-дзяўчына?

Даспадобы ёй краіна?
Ці здаровая сама?
Мае час ці мо няма?» -
«Дзеўка - зваба, прыгажуня,
Выглядала б і красуняй,
Каб крыху была таўсцей,
Ела болей і часцей.
Але тут бяда малая,
Гэта справа нажыўная.
З мужам добра будуць жыць,
Дык усё як набяжыць.
Дзеўка ж проста чараўніца,
Будзе з ёю цар жаніцца». -
«Ах, стары, трухлявы пень!
Ды яму стаўляць штодзень
Трэба пад бакі падпоркі...
У дачкі такі лёс горкі!
Ды не доўга будзе так,
Прагарыць ушчэнт дзівак». -
«Слаўны Месяц Месяцовіч, -
Кажа наш Іван Пятровіч, -
Ёсць у моры рыба-кіт,
Не жыццё ў яго - нябыт.
Ён ляжыць, нібы прыкуты,
Церпіць моцныя пакуты.
На ім вёска, на хвасце
Бор сыры, густы расце.
Частаколы ў рэбры ўбіты,

Бокі свіннямí разрыты.
Дык пытае: як хутчэй
Скінуць нарасты з плячэй?
Заслужыць як прабачэнне,
Ад пакутаў вызваленне?»
Ясны месяц адказаў:
«Сам сябе ён пакараў.
Караблёў зглынуў мо трыццаць,
А цяпер віны байца.
Хай адробіць... Караблі
Хай пывуць, як і плылі!
Пусціць зноўку іх на волю -
Бог паправіць яго долю.
Раны хутка зажывуць,
Дні шчасліва пабягуць».
Тут Іванка наш падняўся,
Шчыра з месяцам абняўся,
Тройчы ў шчокі цалаваў -
Самым добрым сябрам стаў!
«Эх, Іванка ты Пятровіч, -
Кажа Месяц Месяцовіч. -
Шчыра дзякую табе
Ад сынка і ад сябе.
А дачку дабраслаўляю,
Ах, як я перажываю!
Я заўсёды побач з ёй,
Не губляе хай настрой.
Хутка цар-дзядуля строгі,

Дасць Гасподзь, працягне ногі.
Не стары, а малады,
Прыгажун без барады
Жаніхом дзяўчыны стане,
Будзе злюб у іх, каханне».
Пакланіўся, як умеў,
На канька Іван наш сеў.
Едзе госцем ён прызнаным
Зноў да мора-акіяна.
Усё той жа краявід.
Стогне, як стагнаў, і кіт,
Цяжка, з шумам уздыхае,
Ваню сам хутчэй пытае:
«Справы як, мае сябры?
Што чуваць там, угары?»
А канёк яму гаворыць,
Галаском сваім бадзёрым:
«Пацярпі яшчэ крыху!»
Сам на ўсім сваім скаку
Праляцеў яму па спіне:
«Гэй, народ! Хто з вас пакіне
Цуда-рыбу ў гэты час,
Уратуецца. Бо вас
Рыбатрус чакае страшны!
Разбягайся, хто разважны!»
Людзі ў хаты ўсе бягом,
Крыкі, мітусня кругом.
На вазы ляцяць падушкі,

Дзеці, свінні і кадушкі.
Брэх і вэрхал, плач і гам.
Пад паўдня ўвесь тарарам
Прыпыніўся. Пацішэла,
І канёк наш зычна, смела
На ўвесь голас закрычаў:
«Кіт! Ты сам сябе скараў!
Караблі пусці на волю -
Бог направіць тваю долю!
Раны хутка зажывуць,
Калі судны наплывуць.
Іх працягвае таміцца
Ў жываце тваім штук
трыццаць!»
Пасля гэтых слоў канёк
Скокнуў порстка на пясок.
Кіт адразу зварухнуўся,
Рот разявіў, пацягнуўся
І з нутра пачаў кідаць,
Цэленькімі вывяргаць
Караблі за караблямі,
З ветразямі, веслярамі.
Тут узняўся шум такі,
Нібы ўспыхнуў бой марскі.
Трубы медныя трубілі,
Караблі з гарматаў білі,
Поп малітвы распяваў,
Ветразь белы лапатаў.

Весляры ж вясёлым хорам
Зацягнулі: «Як па моры
Аж туды, на край зямлі,
Выплывалі караблі...»

А пакуль гулялі хвалі,
Караблі з вачэй прапалі.
Радуюцца рыба-кіт:
Скончыўся яго нябыт!
Гулка б'е хвостом па хвалі:
«Можжа, перлаў на каралі?
Можжа, ракавін сабраць,
Што вясёлкай зіхацяць?
Дно абшару акіяна! -
Радасна крычыць Івану, -
Рыбак залатых злаўлю!
Я цябе, Іван, люблю!» -
«Дзякуй, кіт, за ўсе турботы.
Лепш зрабі адну работу.
Цар нам даў такі загад:
Каб вярнуўся я назад
З перстнем нашай Цар-дзяўчыны.
Кіт, ты будзеш малайчына,
Як уручыш яго мне, -
Пашукай яго на дне». -
«Дзеля нашай шчырай дружбы
Саслужу любую службу!
А для вас, маіх сяброў,

Рад старацца! Я гатоў!
Як на захад сонца гляне,
Персцень будзе, мы дастанем!» -
Кіт сказаў, нырнуў на дно,
Быў вось тут - і не відно.

Пад вадою ён сабраў
Асятроў і так сказаў:
«Дзесь пярсцёнак Цар-дзяўчыны
Тут, на дне. Усе сцяжыны
У акіяне абшукаць
І пярсцёнак з дна дастаць.
Хто пярсцёнак мне здабудзе,
Новы чын хутчэй набудзе.
Калі ж вы на мой загад
Нуль увагі, то назад...
Карацей: шукаць шукайце,
Пра загад не забывайце!» -
«Кіт не зможа дараваць,
Трэба плысці і шукаць», -
Асятры сабе казалі
І з вачэй ураз прапалі.
Працавалі шмат гадзін,
Не зважалі на спачын.
Раптам двое асятроў
Падплылі: «О цар цароў!
Пуста тут, у гэтым моры.
Трэба новыя прасторы.

Трэба па ярша паслаць
І яму заданне даць.
Па ўсіх морах ён гуляе,
Многа бачыў, многа знае.
Ды калючку, як на зло,
Дзесьці сёння занясло». -
«Што ж, то будзем аб'яўляць
Росшук і загад пісаць!»
Асятры паклон адбілі
І пабеглі за тры мілі
Ў земскі суд пісаць указ,
Каб не марнавалі час,
Каб ганцоў хутчэй паслалі
І калючку адшукалі.
Канцылярыя скрыпіць...
Ды нічога не рабіць
Немагчыма і мяможна.
Лешч надрапаў асцярожна
Той кітоў загад-указ.
Сом-дарадца быў якраз,
Колькі слоў яшчэ дабавіў,
Знізу подпіс свой паставіў.
Чорны рак пакінуў гразь
І пячатку з маху - плясь!
Двум дэльфінам тэкст указу
Адалі, каб тыя зразу
Прыпусціліся шукаць,
Пра ярша ва ўсіх пытаць.

Моры ўсе і акіяны
Абшукалі так старанна,
Што, здаецца, з-пад зямлі
Здабылі б і прывялі.
Ды што рэкі там ці моры,
Нават сажалкі, азёры
Перагледзелі. Няма!
Намаганні ўсе дарма!
Ёрш, гуляка-забіяка,
Не пакінуў нават знаку.
У дэльфінаў скруха, сум.
Як вяртацца? Раптам шум
З нейкай сажалкі нясецца...
Можна, проста ім здаецца?
Хоць і мала ў ёй вады,
Трэба заглянуць туды.
Два дэльфіны завярнулі
І хутчэй на дно нырнулі.
Бачаць: валтузня ў трысці,
Як дабрацца, як дайсці?
Трэба лезці ў каламуту,
Як у нейкую атруту.
Ды палезлі. Ну і што ж?
Карася кулдыча ёрш!
«Смірна! Каб вас чэрці дралі! -
Так дэльфіны закрычалі. -
Перастаньце ў той жа міг!»
І карась у твань - шмыг, шмыг...

Ёрш маленькі, але злючка,
Наяршыў свае калючкі.
Злосны, аж трасеца ўвесь:
«Дзе два б'юца - там не лезь!
Трэцяму якая справа?
Бо кароткая расправа
Будзе з вамі. Пракалю!
Жартачкаў я не люблю!»
Усміхаюцца дэльфіны:
«Тут размова насур'ез,
Хоць смяшыш ты нас да слёз.
Твае словы, забіяка,
Ведае даўно і ўсякі». -
«Ой, трымайце вы мяне,
Бо як дам, дык хвост загне!
Хто не верыць, хай праверыць!
Дзе карась? Пачну зноў перыць!» -
«Сціхні! Вось цароў указ:
Да яго з'явіцца ўраз!» -
І задзіру за шчаціну
Пацяглі к кіту дэльфіны.
Як убачыў цар ярша,
Вылаяў яго сярша:
«Дзе, шайтан, дасюль бадзяўся?
Доўга дома не стыкаўся...» -
«Цар! Або даруй грахі,
Або вырві патрахі!..» -
«Так адразу і сурова?

Да цябе такое слова:
Грэх твой можа дараваць
Бог. Але адпрацаваць
Трэба шчыра і сумленна».
Ёрш схіліўся на калена:
«Слухаюся, рыба-кіт!
Пакажу я ўвесь свой спрыт!» -
«Ёсць пярсцёнак недзе ў моры
Цар-дзяўчынін. Па прасторы
Ты гуляеш тут і там,
Дно даўно праверыў сам.
Каб ты ўспомніў, пастараўся,
Мо дзе бачыў, натыкаўся...» -
«Бачыў! Ведаю! Чакай!» -
«То бяжы хутчэй, давай!»

Ёрш кіту паклон адважыў
І паплыў спачатку важна,
Ды характар не такі,
Каб мець цэлыя бакі.
З дворняй царскай быў счачіўся
І з салакамі пабіўся,
З іх шасці расквасіў нос
І рашыў пайсці на дно.
Там куфэрачак цудоўны
Невялікі і чароўны
Адкапаў. Мо сто пудоў
Важыў дзіўны той улоў.

Ёрш гукнуў на дапамогу
Селядцоў. Сплылося многа.
Але колькі не саплі,
Грузу рады не далі.
Колькі моцна не крычалі,
Жываты пападрывалі,
А куфэрак, як на смех,
Хоць бы ўбок ці трохі ўверх.
Што рабіць? І ёрш паклікаў
Рыбін моцных і вялікіх -
Асятроў. І тыя ўраз
Той куфэрак на наказ
Вырвалі з пяску імгненна.
Ёрш ім кажа: «Каб сумленна
Гэту справу давяршыць,
Вас нікога не ярыць,
Куфар да кіта нясіце.
Па дарозе не згубіце!
Я ж пайду адпачываць:
Цяжка мне было капаць,
Не занесці мне самому», -
І падаўся спаць дадому.
Але спаў ён ці не спаў,
Можна, зноўку бой пачаў
З карасём? Мне невядома.
Асятры ж плывуць без стомы
Да кіта - цара цароў...
Я пакінуць іх гатоў,

Каб сустрэцца зноў з Іванам.

Ён сядзіць ля акіяна.
Дрэмле мора-акіян,
Дрэмле на пяску Іван.
Гарбунок прыплюшчыў вочы -
Падрамаць і ён ахвочы.
А дзе ж тая рыба-кіт?
Мо забыў пра іх візіт?
Сонца ўжо зусім не грэе...
Абцяў: як звечарэ,
Той пярсце́нак прынясе.
Захад тлее пакрысе -
Ні пярсце́нка, ні кіта.
Сум на сэрцы, чарната...
«Каб ты лопнуў, пустамяля!
Хутка прыйдзе ўжо нядзеля,
Тухне захад, не гарыць...
Колькі ж можна нам тут
быць?!» -
Толькі Ваня так падумаў,
Акіян прагнуўся з шумам,
Забурболіў малаком,
Быццам пачынаўся шторм.
Кіт з'явіўся і на бераг
Шмякнуў медны той куфэрак,
Аж уздрыгнула зямля.
І сказаў вась так здаля:

«За дабро тваё і ласку
Я аддзячыў. Калі ласка,
Вось пярсце́нак... Забірай!
Калі што - сігнал падай.
Кіт пра дружбу не забудзе.
Што патрэ́бна Ваню́ будзе,
Шапку вельмі не ламі,
Проста мне паведамі,
Не звяртайся ні да кога,
Я прыйду на дапамогу».
Тут прагнуўся гарбунок,
Пацягнуўся.... Скок-паскок...
«Ты, Кітовіч, малайчына!
Дзякуй скажа Цар-дзяўчына.
Развітаемся з тугой:
Ты як родны стаў, як свой.
І ад нас прымі падзяку!
Мы таксама здаравякі,
Толькі персе́нь не змаглі б
З дапамогай нават рыб
Мы здабыць... Іван, збірайся
І ў дарогу выпраўляйся.
Заўтра тэрмін. Заўтра цар
Мець павінен гэты дар», -
Скончыў так канёк прамову.
«Каб тут грузу хоць палова!
Тры разы я спрабаваў,
А куфэ́рак не падняў.

Падарвацца і намерці
Можна. Хіба ў куфры чэрці?
Як нам гэтакі цяжар
Несці, нібы на пажар?»
Тут канёк, як для забавы,
Падчапіў нагою правай
Той куфэрак і - кідзець! -
Сам сабе на шыю медзь:
«Не марудзь, Іван, паедзем!
Царскі гнеў мы апярэдзім!»
І пусціліся яны
У шлях-дарогу ў час начны.

Заірдызлася зарніца,
А яны ўжо і ў сталіцы!
Носам рые цар - бяжыць.
«Дзе пярсцёнак мой?» - крычыць.
З гарбунка Іван наш злазіць
І цару адразу радзіць:
«Каб куфэрачак падняць,
Кліч сюды, цар-бацька, раць.
Хоць малы, а столькі важыць -
Не падымуць слугі вашы».
Цар крычыць: «Дык хай бягуць
І куфэрак забяруць!»
Тупаціць да Цар-дзяўчыны.
«Ёсць пярсцёнак! І прычыны
Не вянцаца ўжо няма!

Не пярэч мне больш дарма!
Заўтра з сонцам, светлым
раннем
Пад вянец з табою станем.
У святліцы персцень твой,
Паглядзела б пад настрой». -
«Ёсць пярсцёнак? Не, прызнацца,
Нельга, цар, яшчэ вяпчацца». -
«Ды чаму ж, душа мая?» -
«А зірні: хто ты, хто я?
Ты стары, сівы, бяззубы,
Жонку давядзеш да згубы.
Як пабрацца мне з табой?
Кветкі не растуць зімой!» -
«Я кахаю, так кахаю!
Як у полымі згараю!
Пашкадуў, зусім згару
І да раніцы памру!» -
«Будуць з нас цары смяяцца
І нядобра адгукацца.
Мне ўсяго пятнаццаць год,
А ў цябе гады на сход.
Быццам дзед узяў унучку
Пад пагрозай, пад прынукай».
Цар тут з гневам закрычаў,
Пырскаць слінай аж пачаў:
«Калі хто разявіць рот -
Знішчу ўвесь ягоны род!

Калі цар які што скажа -
Царства я яму ўсё спляжу,
І яны як бач заткнуцца!» -
«Ну, калі не пасмяюцца...
Я прыгожая, а ты?
Дралі, мусібыць, каты!» -
«Я, як хораша ўбяруся,
Хоць каму тады згаджуся,
Не глядзі ты на гады,
Я жаніх шчэ хоць куды!» -
«Ды ўсё роўна... Ты не любы,
Не пайду з табой да шлюбу!» -
«Разам будзем, будзе лад,
Будзе ў нас не шлюб, а клад!
Не ў гадах, кажу я, справа,
Не за знешнасць ліпне слава!» -
«Добра! Стану пад вянцом,
Як ты станеш малайцом». -
«Што ты! Матухна-царыца!
Нельга зноў перарадзіцца.
Цуды можа Бог тварыць...» -
«Цар, ты можаш свет здзівіць!» -
«Дык рабіць мне што, царыца?
Вельмі ж я хачу жаніцца.
Ты ж, як быццам на бяду:
Не пайду ды не пайду!» -
«Хочаш стаць за маладога?
Не шкадуі сябе старога!

Загадай: хай на зары
На шырокім на двары
Тры катлы хутчэй паставяць.
Пад двума агонь распаляць.
Першы будзе з малаком,
Побач - з варам-кіпятком.
Трэці чан з вадой халоднай,
На два першыя падобны.
Давядзеца з сябе зняць,
А то будуць замінаць,
І абутак, і адзетак,
Не зіма ж цяпер, а лета.
Каб прыйшла к табе краса,
Застанеца драбязя...
Ты ж мо хочаш ажаніца,
Прыгажунчыкам зрабіца?
Дык нырнеш у малако,
Беленькае азярко.
Стуль у вар круты заскочыш,
Панырцуеш, колькі схочаш.
Каб ад першых двух астыць -
Трэці чан яшчэ стаіць».
Цар нібыта пакарыўся,
Болей з дзеўкай не сварыўся.
Закрычаў: «А дзе Іван?» -
«Што - ізноў на акіян? -
Папытаў Іван, прыйшоўшы. -
Цар! Няўжо я самы горшы?

Я яшчэ ад тых прыгод
Астывацьму цэлы год!
Дудкі! Болей не паеду
Ні далёка, ні к суседу!» -
«Ціха, Ваня... Заўтра ты
Убачыш на двары катлы.
Пад двума агонь распаляць.
І з халоднай чан паставяць.
Першы будзе з малаком,
Побач - з варам-кіпятком.
Малако ўскіпіць імгненна,
Голенькі нырнеш у пену,
А для поўнай пекнаты
З малака - у вар круты.
А ў халодным адпачнеш,
Квасу рэзкага пап'еш». -
«Цар, ты нервы мне казычаш
Ці за дурня мяне лічыш?
Параць толькі парасят,
Качак, гусак, куранят.
Я ж не тое і не гэта,
І ні голы, ні адзеты
Не збіраюся ныраць», -
«Сціхні! Не пярэч! Маўчаць!» -
«Цар, не дужа распінайся.
Вельмі хочаш - сам купайся!» -
«Я не буду паўтараць!
Загадаю пакараць.

Непакоры хутка гінуць,
Іх накорм сабакам кінуць.
Рукі-ногі адарвуць,
На кавалкі раздзяруць! -
Цар крычыць, нібы шалёны. -
Вон!!!»

І, сыплючы праклёны,
Ваня да канька брыдзе -
Надышла пара бядзе.

«Зноў Іванка невясёлы,
А не босы ж і не голы.
Шчыра мне ўсё раскажы,
Што на сэрцы, на душы.
Можа, порсткі цар-дзядуля
Зноў паднёс табе пілюлю?» -
Кажа так яму канёк,
Сам жа круціцца ля ног.
«Цар жыцця рашыў пазбавіць.
Загадаў катлы паставіць:
З кіпячоным малаком
І з вадою-кіпятком,
Трэці чан з вадой халоднай.
Трэба не мінуць ніводны.
У кіпячым малацэ,
Нібы летам у рацэ,
Заўтра трэба пакупацца,
Потым зразу акунацца

Ў кіпень-вар. І ўжо адтуль
У халодную ваду». -
«Вось, Іван, прыйшла і служба.
Тут спатрэбіцца ўся дружба.
Мог бы я не папракаць
І нічога не казаць,
Успаміны засупоніць,
Пра пяро змаўчаць, не ўспомніць.
Толькі што было - было,
Ад яго пайшло ўсё зло.
Ды не плач, брат, Бог з табою,
Зладзім неяк мы з бядою.
Заўтра зранку на двары
Вельмі ў голаў не бяры,
Раздзявайся, як казалі,
І прасі, каб падаслалі
Развітацца гарбунка,
Сябра, вернага канька.
Цар не будзе больш зласловіць
І мяне пусціць дазволіць.
Я ж адразу і прымчу,
Морду ў чанах абмачу,
І хвастом я двойчы пырсну
На цябе, яшчэ прысвісну.
Дык ты рот не разяўляй.
І адразу так нырай,
Як табе яны казалі,
Як катлы паналівалі.

Памаліся і - спаць, спаць!
Заўтра трэба рана ўстаць».

А назаўтра вельмі рана
Разбудзіў канёк Івана:
«Гаспадар мой! Хопіць спаць!
Трэба службу ўжо спраўляць».
Ваня наш пачухаў спіну,
Пазяхнуў, лагво пакінуў.
І хоць сну быў недабор,
Да цара пайшоў на двор.

Там катлы ўжо два кіпелі,
Побач з імі ў рад сядзелі
Усе чалядзіны з двара.
Дроў наношана - гара!
Служкі дровы падкідалі,
Зубы скалілі. Часалі
Языкам пра ўсіх падрад,
Быццам гэтакі загад
Даў ім цар. Найбольш Івана
Абгаворвалі старанна.
Сыплюць жарты, кпіны, смех,
Быццам развязалі мех.
Вось з'явіліся на ганку
Падзівіцца на Іванку
Цар з царыцай. Знак далі,
Што гатовыя. Прыйшлі.

Цар прамовіў, не стрымаўся:
«Ты дасюль не раздзяваўся?
Малако чакае, вар! -
Як гасцінны гаспадар,
На катлы павёў рукою. -
Вось, нырай. І Бог з табою».
Болей Ваня не чакаў
І з сябе адзенне зняў.
А царыца маладая
Твар фатою закрывае:
«Ах, ах... Сорам жа які!
Гольм стаць на суд людскі!» -
«Не марудзь, кажу! І з Богам!» -
Крыкнуў цар Івану строга.
І тады Іван сказаў,
На канюшню паказаў:
«Можа ўсякае тут стацца.
Я хацеў бы развітацца
З гарбунком. Хай прывядуць».
Цар пачухаў бараду,
Лоб наморшчыў і згадзіўся,
Загадаў-распарадзіўся:
«Прыведзіце гарбунка,
Даўгавухага канька!»
Тут слуга канька прыводзіць,
Да натоўпу адыходзіць.
І канёк хвостом махнуў,
Морду ў чанах абмакнуў,

На Івана двойчы пырснуў,
Моцным посвістам прысвіснуў.
На канька Іван зірнуў
І ў малочны чан нырнуў.
З малака ўзляцеў стралою
І ў вар-кіпень з галавою.
Потым трэці быў кацёл...
Плюх! - і выскачыў на дол.
Быццам дзейнічалі дрожджы:
І падрас! І стаў прыгожы -
Проста ў казцы не сказаць
І пяром не апісаць!
Як адзеў усё адзенне,
Стаў не хлопец - заглядзенне.
Князь дый годзе! Важны стаў!
Ён паклон усім аддаў,
Цар-дзяўчыне пакланіўся,
А народ усё дзівіўся:
«Век на свеце пражылі,
А такога на зямлі
Мы не бачылі, не чулі!»
І ў народным гэтым гуле
Голас чуецца цара:
«Раздзявайце! Мне пара!»
Два разы перахрысіўся,
Боўць у чан - і ўміг зварыўся!
Цар-дзяўчына падае
Знак маўчання і ўстае,

Пакрывала падымае
І такое аб'яўляе:
«Загадаў цар доўга жыць!
Я хачу царыцай быць.
Люба вам я? Не маўчыце
І адразу адкажыце.
Люба? Ваня будзе муж!
Разам возьмемся за гуж.
Я яму, а ён мне пара,
Так і будзем валадарыць».
Да яе ступіў Іван
І абняў за тонкі стан.
«Люба нам!» - крычалі людзі.
«Лепшых, ведаем, не будзе!
Дык прымайце гэты сан!»
«Хай жыве наш цар Іван!»
Час вянчацца ўжо прыходзіць.
Цар царыцу ў храм заводзіць.
Потым пад гарматны гром
У палац ідуць пяшком.
Трубачы скрозь трубяць звонка
Ў гонар мужа, гонар жонкі.
Цар аддаў загад дастаць,
Каб народ мог пагуляць,
Каб усім віна хапала,
Бочкі з царскага падвала.
Ухвалялі ўсе цара,
Маладым крычалі «ўра!»

І віно ракой лілося,
Елася ўсім і пілося.
І ў палатах быў банкет -
Ды такі - не бачыў свет!
За дубовымі сталамі
Шмат баяр было з князямі.
Кубкі з вінамі звіняць,
Весялосці - не суняць.
Аж да раніцы гулялі,
І спявалі, і скакалі.
На тым балі я пабыў,
Мёд, віно і піва піў.
Па вусах цякло нямала,
Толькі ў рот не пападала.

Примечания

1

Малахай - доўгая шырокая вопратка без пояса.

[^^^]

2

Госці - старадаўняя назва купцоў.

[^^^]

3

Сыта - вада, падсалоджаная мёдам.

[^^^]

4

Страмянны - слуга, які даглядае верхавога каня гаспадара.

[^^^]